

S T A D I A

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU

TIE OMAAN ÄÄNEEN

Kehollisuus ja kokonaisvaltaisuus laulunopetuksessa

Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogi
Opinnäytetyö
Marraskuu 2006

Katja Juhola



| | | | |
|---|--|---|-----------------------------|
| Koulutusohjelma Musiikki | | Suuntautumisvaihtoehto Musiikkipedagogi | |
| Tekijä Katja Juhola | | | |
| Työn nimi Tie omaan ääneen – Kehollisuus ja kokonaisvaltaisuus laulunopetuksessa | | | |
| Työn laji Opinnäytetyö | | Aika marraskuu 2006 | Sivumäärä 15 + 30 |
| <p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Työ on hankkeistettu Laulupedagogit ry:n kanssa. Hankkeistamisen muoto on opinnäytetyön abstraktin julkistaminen yhdistyksen kotisivuilla www.siba.fi/laulupedagogit.</p> <p>Pohdin työssäni lauluoppilaan kehollisten kokemusten, opettaja-oppilas -vuorovaikutuksen ja oppimisen suhdetta. Menetelmänä on oman oppimiskokemuksen uloskirjoittaminen ja sen analyysi. Keskityn työssäni opettajani laulutunneillaan käyttämien ääniharjoitusten opetustilanteisiin. Näkökulmana on laulamisen kokemus kokonaisvaltaisena ja kehollisena tapahtumana, jossa tietoinen ajattelu yhdistyy alitajuntaan ja ajattelevaan ja muistavaan kehoon.</p> <p>Työ jakautuu laulutunteihin, joissa jokaisessa pohditaan teemaa eri käsitteiden ja aihepiirien valossa. Kuvaan kokemuksia ja keskusteluja opettajan kanssa subjektiivisesta näkökulmasta, minkä rinnalla pohdin kutakin aihetta myös ulkopuolelta, lähdekirjallisuuden (esim. T. Klemola, T. Koski) kanssa.</p> <p>Miltä tuntuu, kun laulan? Miten koen kehollisuuden laulaessani? Mitä pyrin oppimaan ja mitkä ovat päämääräni laulunopiskelussa? Miten opin laulaessani ja aistin kehittymiseni? Mikä saa minut ylittämään itseni?</p> <p>Pyrin löytämään vastauksia näihin kysymyksiin kielellä, jota laulajat käyttävät ja ymmärtävät. Pohdintojen kautta niin kirjoittaja kuin lukijakin voi etsiä tietä omaan ääneensä ja olemiseensa laulajana, oppilaana ja opettajana.</p> | | | |
| Teos/esitys/Produktio | | | |
| Säilytyspaikka Stadia, Ruoholahden kirjasto | | | |
| Avainsanat laulunopetus, kehollisuus, kokonaisvaltaisuus, kokemus, oppiminen, vokaliisi | | | |



| | | | |
|---|-----------------------|---------------------------|--|
| Degree Programme in Classical Music | | Degree Music pedagogue | |
| Author Katja Juhola | | | |
| Title The road to my own voice - a body-centred and holistic view on vocal teaching | | | |
| Type of work Thesis | Date November 2006 | Pages 15 report + 30 | |
| <p>ABSTRACT</p> <p>This thesis is a project completed in cooperation with FINATS (the Finnish Association of Teachers of Singing), with its abstract appearing on their home pages.</p> <p>In my work, I discuss the relationship between bodily experiences, the teacher-trainee interaction and learning for a voice student. My method is to write about and analyse my own learning experience, focusing on the vocal exercises my teacher uses during our lessons. I look at singing as a holistic and bodily act, where the conscious mind connects with the subconscious as well as with the thinking and remembering body.</p> <p>My thesis is divided into five singing lessons, each discussing the topic in the context of different concepts and themes. I describe my experiences and dialogue with my teacher from a subjective point of view. Additionally, I widen the perspective of each topic by discussing it in conjunction with written outside sources.</p> <p>How does it feel when I sing? How do I experience my body while singing? What do I try to learn and what are my goals for my singing studies? How do I learn while singing and how do I sense my development? What makes me exceed myself?</p> <p>I try to answer these questions in language singers use and understand. I am hoping that this discussion will help the reader, just as it helped the author, to find her/his own voice and ways of being: as a singer, a student and a teacher.</p> | | | |
| Work / Performance / Project | | | |
| Place of Storage Helsinki Polytechnic Stadia library/Ruoholahti | | | |
| Keywords voice teaching, body-centred, holism, experience, learning, vocal exercise | | | |

SISÄLLYS

| | | |
|---|--|----|
| 1 | JOHDANTO | 1 |
| 2 | OPETUSTILANNE TUTKIMUSKOHTENA | 2 |
| 3 | OMASTA KOKEMUKSESTA KIRJOITTAMINEN | 3 |
| | 3.1 ”Silleen jättävä” ajattelu | 3 |
| | 3.2 Autoetnografinen kirjoittaminen | 4 |
| 4 | TYÖPROSESSI | 6 |
| | 4.1. Vokaliisit, kehollisuus ja kokonaisvaltaisuus | 6 |
| | 4.2. Aineisto | 7 |
| | 4.2.1 Kokemuksen dokumentointi | 7 |
| | 4.2.2 Lähdekirjallisuus | 8 |
| | 4.3. Kirjoittaminen | 9 |
| | 4.3.1 Oppimisprosessi | 9 |
| | 4.3.2 Pohdinta | 9 |
| | 4.2.1 Taitto | 10 |
| 5 | LUOVA OPPIMISPROSESSI | 11 |
| | LÄHTEET | 12 |
| | LIITTEET | 13 |
| | Liite 1. Ääniharjoituksia, Taimi Airola | 13 |
| | Liite 2. Ääniharjoituksia, Eva Blahová | 14 |
| | Liite 3. Ääniharjoituksia, Ritva-Liisa Korhonen | 15 |

1 JOHDANTO

Tarkoitukseni oli alun perin tehdä opinnäytetyö vokaliiseista eli ääniharjoituksista, joita olen aina itse laulunopiskelussani pitänyt tärkeänä. Olen kokenut, että vokaliiseihin kiteytyvät kaikki laulamisen perusideat pienoismuodossa. Ääniharjoituksilla simuloidaan ”oikean” musiikin rakenteita; melodiaa, hengitystekniikkaa, tekstiä ja rytmiä. Vokaliisit ovat auttaneet minua sekä edistymään lauluteknisesti että vieneet musiikin tulkintaani eteenpäin. Usein juuri ääniharjoituksia tehdessäni olen kokenut voimakkaita, kokonaisvaltaisen oivaltamisen elämyksiä, jotka ovat jättäneet minut jälkeensä ymmälleni. Mitä juuri silloin tapahtuu, kun laulutunnilla koen onnistuvani ja kehittyväni?

Keräsin työsuunitelmani tueksi kaikkien kolmen opettajani, Taimi Airoilan, Eva Blahovàn ja Ritva-Liisa Korhosen, harjoituksia (Liite 1.-3.) ja tutkin niitä. Halusin löytää n. 10 harjoitusta, jotka voisin nuotintaa, analysoida, ohjeistaa ja äänittää. Tarkoitukseni oli kehittää pieni ääniharjoitusopas äänitteineen laulunopettajille ja – opiskelijoille. Työ lähti Hankepaja 1-kurssin aikana kulkemaan kuitenkin uuteen suuntaan.

Kurssin tehtävänä valitsin tunnilla esiteltäväksi Katja Kopenen työn Itsen tutkimisen tiellä – Kokemuksellista puhetta laulamisesta. Lukiessani Kopenen opinnäytetyötä se vei huomaamattani minut mennessään ja innostuin tekstistä tiedostamattani. Tapahtui sama kohottuminen ja inspiroituminen, kuin laulutunneillani onnistuessani. Halusin lähteä etsimään sanoja tälle kokemukselle.

Opinnäytetyön ohjaajani, Päivi Järviö, näki opinnäytetyöni aiheessa syvällisemmän tason kuin pelkän harjoitusten dokumentoinnin ja niiden pintapuolisen, teknisen analysoinnin. Hän ehdotti minulle kehollista näkökulmaa ja tutkimuskohteeksi vain yhtä harjoitusta. Järviö tekee itse väitöskirjaansa Sibelius-Akatemian DocMus-yksikössä samaa näkökulmaa käyttäen. Niinpä innostuin heti, kun sain tilaisuuden keskustella asiantuntijan kanssa itseäni kiinnostavasta aiheesta uudessa valossa. Valitsin nykyisen laulunopettajani harjoituksista sen, jota olen laulanut jo vuosia, mutta joka on tuntunut aina vaikealta. Päätin lähteä kirjoittamaan omista oppimiskokemuksistani tuon yhden ääniharjoituksen opetustilanteissa. Äänitin tuntejani ja tein muistiinpanoja. Pohdin kokemuksiani keskustellen opettajani kanssa ja kirjasin ylös omia pohdintojani

kokemuksistani. Löysin ohjaajani avustuksella mielenkiintoista kirjallisuutta ja uppouduin fenomenologian ja liikunnan filosofian tutkijoiden, laulajien ja opettajien ajatuksiin.

2 OPETUSTILANNE TUTKIMUSKOHTENA

Taidepedagogiikkaa käsittelevää kirjallisuutta ja tutkimusta julkaistu vähän. Heikki Laitisen mukaan syynä on se, että pedagogiikka taidealoilla perustuu puheeseen, joka taas on kirjallista kulttuuria korostavassa yhteiskunnassamme aliarvostettua.

Taidepedagoginen tapahtuma on Laitisen mukaan henkilökohtaista puhetta ja tekoja - kahden ihmisen kohtaamista. Tulisi löytää työskentelytapoja, jota arvostaisivat taiteesta puhumista. Puhe on taiteilijalle ominainen tapa kertoa ja se pitää yllä ja jakaa taiteen traditiota. Siksi sille pitäisi löytää enemmän tilaa opetuksen tutkimuksessa.

Laitinen tuo esiin ajatuksen, jossa taideopetuksen voima on juuri opetustapahtumassa, prosessissa. Hän ei tarkoita itse teoksen tai suorituksen synnyttämisen prosessia vaan taiteilijaksi tulemisen prosessia. Hänen mukaansa taideopetuksen salaisuus on ”pedagoginen viisaus ja kokemus, taiteen pyhyys, joka on itse pedagogisessa hetkessä, prosessissa ennen teosta”. Usein näkyväksi yleisölle jää kuitenkin taideteos tai esitys, joka on pelkästään tuon prosessin lopputulos. Hän perää tapoja tehdä prosessi näkyväksi, jotta itse teokset tai esitykset tulisivat yleisölle ymmärrettävimmiksi ja koettavimmiksi. (Löytönen 1998, 18-19) Tämä taidepedagogiikan keskustelussarjassa herännyt ajatus on antanut tarkoituksen tutkimukselleni omista oppimiskokemuksistani.

Monien työni lähdeteoksien kirjoittaja, tutkija Inkeri Sava kysyy kokonaisvaltaisen oppimisajattelun merkityksestä taidepedagogiikalle seuraavasti: ”Taiteellista oppimistoimintaa tulee muun syvenevän oppimisprosessin tavoin tietoisesti ohjata pedagogisin keinoin. Miten sitten muodostaa sellainen pedagoginen prosessi, joka tukee kokonaisvaltaista taiteellis-esteettistä oppimista ja jossa kaikki edellämainitut taiteen tiedoalueet tulevat huomioonotetuiksi syvenevänä oppimisena?” Savan vastaus kysymykseensä on oletamus, että välittömät aisti- ja tunne-elämykset ovat taiteellis-esteettisen kokemisen ja toiminnan lähtökohta. Oppija kokee elämyksiä, jotka ovat yksilön sisäistä toimintaa ja hänelle tosia. Opettaja voi ohjata, tukea ja vahvistaa elämyksellisyyttä etsimällä oppilaan kanssa elämyksille tulkintaa ja käsitteitä. Tässä jakamisen vaiheessa molemmat tuovat tuntemuksiaan ja ajatuksiaan yhteiseen

keskustelun ja tulkinnoista kehittyä ”kollektiivinen oppimisen virta” (Sava 1996, 17-18). Tätä virtaa haluan työssäni kuvata kirjoittamalla ulos omaa oppimiskokemustani ja sekä ulkoista että sisäistä dialogia.

3 OMASTA KOKEMUKSESTA KIRJOITTAMINEN

3.1 ”SILLEEN JÄTTÄVÄ” AJATTELU

Työni olemus oman kokemukseni tutkimuksena vaatii muun kuin perinteisen koviin faktoihin perustuvan tieteentekemisen näkökulman ja menetelmän. Jotta voin käsitellä omaa kokemustani tutkimuskohteena, näkökulmani on oltava yksilöä ja tiedon subjektiivisuutta arvostava ja tukeva. Etsin lähdekirjallisuudesta oppimiskäsityksiä ja filosofioita, jotka voisivat tukea työni luonnetta ja henkeä. Koin heti tuttuutta lukiessani saksalaisen filosofin ja taiteen tutkimuksen vaikuttajan Heideggerin (1889-1976) ajattelusta.

Heidegger yhdisti useita filosofian suuntauksia ja hänen ajatteluaan luonnehditaan hermeneuttiseksi tai eksistentiaalistiseksi fenomenologiaksi. Hermeneuttisessa ajattelussa Heidegger painotti ihmisyyksilön omaa persoonallista merkityksenantotapaa, jota silmälläpitäen tulisi tulkita ihmisten elämää, todellisuuden ilmiöitä ja tuotoksia. Ihminen nähdään ymmärtävänä ja tulkitsevana, merkitysten maailmassa elävänä olentona, joka pyrkii koko ajan parempaan käsitykseen itsestään ja maailmasta. Tämä ajatus kertoo paljon elämänmittaisesta oppimisprosessista, jota itsekin laulajana käyn läpi.

Hermeneutiikka on tieteenfilosofinen suuntaus, joka painottaa inhimillistä ymmärrystä sekä kirjoitettujen tekstien että taiteen tulkinnassa. Filosofin Diltheyn filosofiassa hermeneutiikka on eläytyvää ymmärtämistä, joka erottaa humanistiset tieteet luonnontieteistä. Keskeisenä tutkimusmetodina on eläytyminen tutkimuskohteen maailmaan ja toisaalta tukeutuminen tutkijan omaan sisäiseen kokemukseen. Heidegger siirsi painopisteen tulkinnasta eksistentiaalistiseen ymmärtämiseen, jota hän piti suurempana, välittömämpänä ja autenttisempänä tapana olla maailmassa kuin vain tietää. Eläytyvä ymmärtäminen tuo yksilökohtaisuuden eli subjektiivisuuden tieteeseen eikä välitöntä kokemusta voida todentaa. Siten hermeneuttinen tutkimus mahdollistaa

lukuisten eri tutkimustulosten tuottamisen samasta aineistosta. Tätä tieteellisen ja ei-tieteellisen ymmärtämisen eroa pidetään hermeneutiikan ongelmana. Omaan tutkimukseeni tämä näkökulma kuitenkin sopii; enhän ole etsimässä yhtä oikeaa totuutta, vaan tietä omaan itseeni, oppimiseeni ja laulamiseeni. Eläytyvää ymmärtämistä tarvitsen opettajana suhteessa oppilaaseeni ja oppilaana suhteessa omaan itseeni.

Eksistenssifilosofiaa Heideggerin ajattelussa oli huomion kiinnittäminen yksilön tilaan: hänen elämäntilanteeseensa ja ympäristöönsä. Eksistentialismi on filosofian ja kirjallisuuden suuntaus, joka korostaa yksilön kokemuksen ainutlaatuisuutta. Sen mukaan ihmisen olemassaolossa on ensisijaista kokemus yksilöllisestä, ainutlaatuisesta olemassaolosta, eksistenssistä. Heideggerin filosofiassa ajatukset ihmisen erityisestä maailmassa olemisen tavasta ja käsitteet autenttisesta ja epäautenttisesta olemisesta ovat keskeisiä. Filosofi ja kirjailija Sartren mukaan ihmisen olemisen on autenttista, kun hän määrittelee itse itsensä ja tavoitteensa ja epäautenttista, kun hän antaa muiden määrittellä ne. Opinnäytetyöni loppupuolella pääsin juuri yksilönä olemisen ja kokemuksen pohdintoihin, joita tämä filosofian suuntaus tutkii.

Fenomenologia merkitsi Heideggerille mahdollisuutta antaa ilmiöiden paljastua omana itsenään, ilman tutkimuskohteeseen liitettyjä odotuksia. Tämä argumentti sai minut kiinnostumaan fenomenologisesta ajattelusta. Fenomenologia on filosofian tutkimussuuntaus ja oppi, joka pyrkii tutkimaan tietoisuuden rakenteita havaintokokemuksessa. Fenomenologisessa filosofiassa korostetaan havainnoijan näkökulmaan todellisuuteen ja havaitsemista aktiivisena prosessina tiedostajasta ja havainnoijasta tiedostettavaan asiaan eikä päinvastoin. Fenomenologia pyrkii kertomaan, miten kukin ihminen kokee itsensä ja maailman, jossa elää. Se korostaa avoimuutta maailman kohtaamisessa. Fenomenologisen oppimisnäkökulman mukaan opettajan tehtävänä on auttaa oppilasta avoimuuteen omissa suhteissaan maailmaan. Opetuksessa lähdetään aina kulloisenkin minän näkökulmasta - itse kunkin yksilön omasta perspektiivistä.

Yhdistäessään eri filosofian suuntauksia Heidegger halusi antaa filosofialle uuden alun, joka vastaisi ihmisen eksistentiaalisen luonnetta. Hän halusi käyttää omasta projektistaan termiä ”ajattelu” (Denken) termien ”filosofia” tai ”tiede” sijaan. Myöhemmissään Heidegger halusi raivata sijaa ”silleen jättävälle” ajattelulle

(Gelassenheit), josta olen saanut innoitusta opinnäytetyöni lisäksi koko ajattelulleni laulamisesta, oppimisesta ja opettamisesta. (Wikipedia 2006)

3.2. AUTOETNOGRAFINEN KIRJOITTAMINEN

Työni tutkimusenetelmänä on oman kokemukseni uloskirjoittamien eli autoetnografinen kirjoittaminen. Siinä tutkija on itse sekä tutkimuksen kohde että tutkimuksen kohteen havainnoija ja analysoija. Menetelmänä on osallistuva havainnointi ja tutkiminen ja näkökulma subjektiivinen.

Työn aloittaminen tuntui aluksi vaikealta. Miten kirjoitan omista kokemuksistani, etenkin kun kuvaan sisäistä maailmaani sekä menneestä, että nykyisestä aikanäkökulmasta? Löysin vastauksen autoetnografiaa esittelevästä kirjasta Handbook of qualitative research. Sen mukaan kokemusta ei voikaan vangita. Luomme oman kertomuksemme omista lähtökohdistamme yrittäen pitää nykyisyyttä, kuviteltua tulevaisuutta ja muisteltua menneisyyttä koossa. Kokemuskertomus on aina valikoiva tarina menneestä tapahtumasta, joka on kirjoitettu tietystä näkökulmasta ja tiettyä tarkoitusta varten. On hyväksyttävä, että jokainen tarina on puutteellinen ja osittainen sekä sidoksissa paikkaan ja aikaan. Tarinalla on lupa olla läpinäkyvä ja ei-validi perinteellisessä tieteellisessä merkityksessä, koska sen luotettavuus on kuvatun kokemuksen elävyydessä, uskottavuudessa ja mahdollisuudessa olla totta. Jos työ auttaa lukijaa kommunikoimaan uusien asioiden tai ilmiöiden kanssa tai tarjoaa uusia ajatuksia lukijalleen tai tekijälleen, sillä on merkitys ja olemassaolon oikeutus. (Bochner 2000, 750-751)

4 TYÖPROSESSI

4.1 VOKALIISIT, KEHOLLISUUS JA KOKONAISSVALTAISUUS

Alkuinnoitukseni työlleni olivat ääniharjoitukset, jotka olen kokenut olennaiseni osana laulunopiskeluani, opetustani ja kehitystäni laulajana. Aloitin opinnäytetyöni suunnittelun opettajieni ääniharjoitusten keräämisellä ja ylöskirjaamisella. Kuuntelin vanhoja äänityksiä laulutunneilta, purin niitä kirjalliseen muotoon ja kokosin yhteen muistiinpanoni, joita olen kirjoittanut jo vuodesta 1987 lähtien laulutunneilla, mestarikursseilla ja pedagogisissa seminaareissa. Omakohtaista materiaalia oli siis paljon. Keräsin harjoitukset opettajittain, valitsin kolme tärkeintä opettajaani ja heidän omintakeisimmat ja mielestäni mielenkiintoisimmat vokaliisinsa. (Liite 1.-3.) Tarkoitukseni oli valita näistä harjoituksista 10, esitellä ne nuottikuvina ja tehdä niistä syväanalyysi; mistä kukin harjoitus on saanut alkunsa, mitä laulamisen osa-aluetta se harjoittaa, miten sitä voi ohjeistaa ja opettaa oppilaalle ja mihin harjoituksella pyritään. Halusin myös äänittää kyseiset harjoitukset ja koota koko materiaalista pienen ääniharjoitusoppaan laulunopiskelijoille ja –opettajille.

Hankepaja 1 –kurssilla tehtävänäni oli tutustua johonkin Stadian lopputöistä ja esitellä se muille opiskelijoille. Selatessani töitä kirjastossa törmäsin seuraavaan tekstiin: ”Koen, että kehoni on muuttunut laulamisen myötä.--- Aiemmin en juuri tiedostanut kehoani, ellen tuntenut kipua jossain kohtaa. Koen, että laulaminen on sysännyt liikkeelle prosessin, jonka myötä olen tullut aina vain tietoisemmaksi kehollisuudestani. --- Tunnen itseni kokonaisuudeksi, josta ei voi sanoa, mihin mieli loppuu ja mistä ruumis alkaa.” (Koponen 2004, 10) Kyse oli Katja Koposen opinnäytetyöstä Itsen tutkimisen tiellä – Kokemuksellista puhetta laulamiseksi. Ahmin työn nopeasti ja jäin kaipaamaan siihen jatkoa.

Teksti puhutteli minua hyvin henkilökohtaisesti - olin yllättäin saanut sanat elämyksilleni ja kokemuksilleni laulunopiskelijana. Olen opiskellut nykyisen opettajani Ritva-Liisa Korhosen johdolla muutaman vuoden klassista yksinlaulua. Huomasin jo yhteistyön alussa, että opettaja saa minussa aikaan muutoksia – ensimmäiseksi huomasin välittömän hyvänolon tunteen laulutuntien jälkeen. Tunnit ovat hyvin energisiä ja tuo voima ikään kuin tarttuu minuun. Tunnin jälkeen olo on sekä fyysisesti että psyykkisesti parempi, kuin mitä se oli tunnille tultaessa. Olen kokenut, että tunnille kannattaa tulla väsyneenä ja sairaanakin, koska laulaminen ikään kuin parantaa ja terapoi minut parempaan kuntoon ja olotilaan. Olen jo kauan etsinyt vastausta siihen, miksi olen edistynyt niin nopeasti nykyisen laulunopettajani ohjauksessa, vaikka koen, ettei hän ole antanut yhtään konkreettista fysiologista tai teknistä ohjetta laulutunneillaan. Nyt tuntui siltä, että nyt olin vastauksien äärellä, jos vain uskaltaisin kysymään ja etsimään peremmälle.

Onnekseni opinnäytetyöni ohjaaja Päivi Järviö oli ohjannut myös Koposen opinnäytetyön ja ollut myös osaltaan innoittamassa työtä. Järviö tekee itse väitöskirjatutkimusta omasta kokemuksestaan laulajana Sibelius-Akatemiassa. Hän lähti heti ohjauksen alussa kyseenalaistamaan alkuperäistä opinnäytetyösuunnitelmaani ja ehdotti työhön syvempää tasoa; kehollista näkökulmaa vokaliiseihin. Tämä edellytti sitä, että joutuisin luopumaan monien harjoitusten tutkimisesta, analysoinnista ja dokumentoinnista ja keskittymään vain yhteen tai muutama harjoitukseen.

Keskustelujen avulla työn aiheeksi selkiytyi vain yksi vokaliisi ja oppimisprosessi, jota tuon harjoituksen kautta käyn tunneillani vuorovaikutuksessa opettajani kanssa. Työn

tiivistyessä päädyin Ritva Liisa Korhosen käyttämään vokaliisiin 7., jota olemme harjoittaneet jo muutaman vuoden ajan. (Liite 3.)

Vokaliisi lauletaan legatona eli sitoen i-, a- ja o-vokaaleilla ja sen ambitus käsittää oktaavin. Harjoitus kulkee duurissa suurin intervallihypyin melodialla do₍₁₎-so-mi-do₍₂₎-mi-so-do₍₁₎ eli säveltasoisissa (scale degree) $^1-^5-^3-^8-^3-^5-^1$. Harjoituksen fraseeraus kulkee kohti yläoktaavia ja ylimmässä sävelessä on fermaatti. Koko vokaliisikokonaisuus aloitetaan alhaalta, kuljetaan duuriasteikkoa ylöspäin ja laskeudutaan taas takaisin alas - harjoituksen ambitus on a-a₂. Vokaliisi harjoittaa kehonhallintaa pitkän fraasin ja tasaisen legato-linjan kannattelussa ja valmistaa musiikissa olevien vastaavien fraasimuotojen laulamiseen. Olen kokenut lyyrisenä koloratuurisopraanona laulutekniikan opiskelun suurimpana haasteena juuri laulufraasien pitkien legato-linjojen hallinnan.

Olemme työskennelleet kyseisen harjoituksen kanssa pitkään ja vasta viime aikoina olen kokenut edistyneeni sen laulamiseksi. Edistymiseni tuon harjoituksen kanssa on korreloinut laulajana ja kehittymiseni ja taiteilijuuteni kasvun kanssa. Koin kiinnostavana ja haastavana tehtävänä päästä tuon kehitysprosessin alkulähteille ja seuraamaan ikään kuin sivusta, mitä tähän hetkeen tullessa on matkalla tapahtunut.

4.2 AINEISTO

4.1.1 Kokemuksen dokumentointi

Laulupedagogilla on suuri määrä kokemusta ja hiljaista tietoa, jota tuskin koskaan tuodaan opetustilanteen ulkopuolella. Koen että pääasiallinen tehtäväni työssäni olisi tuoda esiin juuri sitä opetuskeskusteluun sisältyvää viisautta ja puhetta, josta koostuu mielestäni laulunopetuksen rikkain anti. Halusin nostaa työni pääosaan laulutuntikeskustelut, jotka ilmensivät parhaiten opetustilannetta sekä välitöntä kokemusta oppilaan ja opettajan näkökulmista. Halusin kirjata ylös myös ajatuksiani, jotka syntyivät tilanteessa tai sen jälkeen. Tämä kuvaa sisäistä dialogiani sisäisen oppilaani, kysyjän ja opettajani, vastaajan, välillä.

Aloitin kirjoittamistyön tunneilla tehden muistiinpanoja laulutunneistani. Laulamisen ja nopean reagoimisen tempon lomassa on vaikea kirjoittaa ja olenkin tehnyt muistiinpanoni aina eräänlaisiksi ”mind map” –kuviksi tai kartoiksi. Näiden tulkitseminen oli aikaavievää ja vaikeaakin. Tein muistiinpanoja myös tuntien jälkeen, jolloin sain mukaan omia pohdintojani opetustilanteen ulkopuolelta. Opetustilanteet olivat hyvin hektisiä, joten sain vangittua vain lyhyitä huudahduksia tai ajatuksenpätkiä, joita sitten täydensin ja analysoin muistiinpanoissani jälkepäin.

Olen äänittänyt laulutuntejani opiskeluni alusta asti ja kulutin paljon aikaa kuuntelemalla näitä äänitteitä ja keräämällä niiltä nykyisen opettajani opetusta, keskusteluja ja omaa laulamistani. Omaa ääntä ja tekemistä oli vaikea kuunnella ja analysoida, enkä kyennyt välttämään vahvoja tunnereaktioita. Onneksi näkökulma antoi vapauden ottaa mukaan nämä subjektiiviset tuntemukset ja ajatukset, joita kuuntelu herätti - vahva subjektiivisuus ja kokemuksellisuus vain tuki työni luonnetta. Purin paperille nauhoilta kuulemaani laulua, puhetta ja omia sisäisiä reaktioitani – taas ”mind mapeiksi”-, joita aloin jäsenellä ja kirjoittaa puhtaaksi.

4.1.2 Lähdekirjallisuus

Laulamista ja laulunopetusta omana kokemuksena on tutkittu erittäin vähän. Suurin osa työni lähdekirjallisuudesta löytyi muualta kuin musiikintutkimuksen piiristä. Kehollisuus-sana hakusanana oli miltei mahdoton, itse termiä eivät edes tietokoneen hakuohjelmat tahtoneet tunnistaa. Parhaiten kehollisuudesta kertovaa kirjallisuutta löytyi tamperelaisen liikunnan tutkimuksen piiristä, jonka edustajien Tapio Kosken ja Timo Klemolan teokset ovatkin tärkeimpiä lähteitäni. Kokemuksellisuus sanana sekäin tuotti päänvaivaa, mutta löysin muutaman filosofisen artikkelikokoelman tästäkin aihepiiristä. Vaikka laulun ja laulopedagogiikan tutkimus on pitkään pitäytynyt fysiologis-teknisessä näkökulmassa, ovat musiikinopiskelijat sekä Sibelius-Akatemiassa että ammattikorkeakouluissa viime vuosina tehneet opinnäytetöitään muusikkona olemisesta kokonaisvaltaisuuden ja kokemuksellisuuden näkökulmasta.

Oppimista ja pedagogiikkaa käsittelevässä kirjallisuudessa erottui suuntaus, joka korosti opettamisen dialogisuutta ja vuorovaikutteisuutta. Tämän oppimisenäkemyksen edustajana esim. Inkeri Sava on kunnostautunut ahkerana kirjoittajana. Dialogisuus

tuntuu olevan tämän päivän pedagogiikan ja etenkin taidepedagogiikan tutkimuksen avainsana vastareaktiona kauan vallinneelle valmiin tiedon jakamista ja opettajan auktoriteettia korostavalle pedagogiikalle.

4.2 KIRJOITTAMINEN

4.2.1 Oppimisprosessi

Jossain vaiheessa muistiinpanojeni puhtaaksikirjoitusta mielessäni selkiintyi kuva materiaalin jaottelemisesta laulutunteihin, joilla kullakin olisi pedagoginen teema. Koska kyse olisi kehityskertomuksesta, halusin, että teemat kulkisivat kronologisesti ja veisivät oppimisprosessia eteenpäin. Aloitin valmistautumisen teemasta, jossa keskityin siihen, mitä teemme tunnilla ennen varsinaista laulamista. Teemat kulkivat vokaliisin harjoittamisesta sen tulkintaan ja syvenivät loppua kohden. Viimeisen ”laulutunnin” opetus koski koko oppilasta persoonana ja yksilönä. Jaoteltuani muistiinpanojani eri teemojen alle syntyi lopulta viiden ”laulutunnin” kokonaisuus. Opettajani energisen puheen lomasta erottuvat voimakkaat kehoitukset sopivat hyvin ”laulutuntien” otsikoiksi.

Purin muistiinpanoni laulutuntipuheeksi ja –keskusteluksi, jonka kuvaan sekä dialogina opettajan ja oppilaan välillä että omana yksinpuhelunani, sisäisenä dialogina. Vaikka olen koonnut prosessitekstin teemoittain, olen pyrkinyt säilyttämään sen välittömän ja katkonaisenkin luonteen, jotta itse työn päätehtävä puheen ja kokemuksen kuvaajana pysyisi mahdollisimman autenttisena.

4.2.2 Pohdinta

Suunnitellessani opinnäytetyötä keräsin pitkän listan minua kiinnostavia aihepiirejä ja aloitin työni pohdintaosuuden kirjoittamisen jaottelemalla näitä aihepiirejä erilaisiksi kokonaisuuksiksi. Kuvittelin näille kokonaisuuksille yhteisiä nimittäjiä ja muodostin lopulta niistä otsikoita. Jaoteltuani oppimisprosessitekstiäni teemoittain laulutunteihin lähdin etsimään näille pedagogisille teemoille sopivia ”keskustelukumppaneita” aihepiirilistastani. Hahmottelin löyhästi listastani viisi kokonaisuutta laulutuntien

teemojen mukaan ja lähdin etsimään sopivaa aineistoa lähdekirjallisuudesta. Jaottelin lähdeoteoksista löytämäni tekstiä tukemaan laulutuntikeskustelujen teemoja.

Lähdekirjallisuudesta poimin ytimekkäitä sitaatteja ja ajatuksia, jotka mielestäni tukivat sekä opetustilanteessa että pohdinnassa esiintulleita teemoja ja aihepiirejä. Halusin nostaa nämä kirkastuneet ajatukset ja osuvat huomiot muun tekstin rinnalle ja esiin. Näin syntyi tekstiin kolmas taso laulutuntipuheen ja lähdepohdinnan rinnalle.

4.2.2 Taitto

Kuten kirjoitusprosessini ja –tyylini, halusin myös työni ilmentävän visuaalisesti aiheen ja kerronnan monikerroksellisuutta. Perinteinen jatkuvan tekstin formaatti ei tuntunut sopivan monitasoille tekstien väliselle keskustelulle. Halusin, että myös lukija voisi antaa eri tekstin tasojen, laulutuntiprosessin, pohdinnan ja lähdesitaattien vaikuttaa häneen samanaikaisesti.

Etsin sopivaa formaattia ja päädyin aluksi neliön muotoon. Muoto oli kuitenkin vaikea toteuttaa ilman painotaloa ja tavallisilla tulostimilla, joten päädyin vaaka –A4 – formaattiin. Tällä tavoin säilytin tekstin monitasoisuuden vaakatasossa, kun työni laulutuntiosuoksissa sivun kolme eri tekstipalstaa kulkevat rinnakkain. Sisäpalstoista kuvaa oppitunneilla käytävää keskustelua ja sisäistä ajatusprosessiani. Keskimäinen palsta on pohdintaa lähdekirjallisuuden valossa. Uloin tekstipalsta on varattu kirjallisuudesta poimimilleni sitaateille.

Liitin työhöni myös kuvamateriaalia, koska työn sisältökin kertoo, kuinka vajavainen verbaalinen kieli on abstraktien käsitteiden ja ilmiöiden tarkastelussa. Halusin, että kuvani avaisivat lukijoille vielä yhden, vapaan mielikuvien, tason työtä lukiessa. Keräsin kuvat omista valokuvistani ja etsin jokaiselle laulutunnille teemaan sopivan tunnelmakuvan, jossa mielestäni ilmenee jotain olennaista kustakin aihepiiristä. Liitin myös mukaan nuottikuvaa ääniharjoituksista pitämään työni alkuperäisen innoituksen aiheen, vokaliisit, esillä.

5 LUOVA OPPIMISPROSESSI

Liika yrittäminen tappaa usein vahvankin innostuksen ja tulkinnan. Halusin myös tässä työssä luottaa itse työn alla olevaan aiheeseen sitä kummemmin etukäteen jaottelematta tai jäsenitelemättä. Kirjoitin kaikkia työn tasoja; muistiinpanoja, vapaata ajatuksenvirtaa, lähdeviitteitä, pohdintoja, prosessinkuvausta ja tätä opinnäytetyön kuvausta, raporttia, samaan aikaan ja rinnakkain. Jätin prosessin auki ja annoin kokemusteni, muistiinpanojeni ja lukemani lähdekirjallisuuden viedä mukanaan ja synnyttää minussa ajatuksia. Näin olen säilyttänyt työssäni alusta loppuun tietyn ”mind mapping” – idean eli ajatuksen visualisoida sitä taiteellisen oppimisprosessin monikerrostuneisuutta, jota työni sisältökin kuvaa. Kun olin antanut ajatusteni, tekstien ja työn eri tasojen keskustella keskenään, muodostin vasta lopulliset otsikot ja kappalejaot.

Työtä kirjoittaessani ja lukiessani tein, miten opetan ja opiskelen, eli antauduin tekstin ja elämysten vietäväksi, avoimeen tilaan. Olen kokenut sen hedelmälliseksi tavaksi oppia laulamisesta ja itsestäni, miksei siis myös kirjoittaa. Luova työ on prosessina kohdallani siis samankaltainen riippumatta välineestä tai työn lopputuloksesta. Lopullisessa työssäni yhdistyvät ensisijainen innoittajani, ääniharjoitukset, ja löytämäni kokemuksellinen ja kehollinen näkökulma. Tunnen tietyllä tavalla myös kulkeneeni Katja Koposen inspiroivan työn jäljillä tuoden subjektiivisen laulajanäkökulman rinnalle myös dialogin – ulkoisen ja sisäisen - ulottuvuuden oman kokemuksen tutkimuksessa.

Joudun usein laulun opetustilanteessa, sekä oppilaana että opettajana, jättämään tiedostetut fysiologiset ja tekniset argumentit sivuun ja työskentelemään kokemusten, elämysten ja mielikuvien varassa. Opetuksessa käytettävät mieli- ja kielikuvat avautuvat vähitellen ja voi kestää vuosia löytää opettajan ja oppilaan välinen, yhteinen taso, jolla taiteellisista, kehollisista ja kokonaisvaltaisista kokemuksista pystytään kommunikoimaan. Tämä herkkä vuorovaikutus edellyttää minulta opettajana elämyksellistä otetta opettamiseeni ja oppilaana taas kykyä antautua avoimeen tilaan ja aitoon dialogiin opetustilanteessa.

Pohdin työssäni opettajani ääniharjoituksen raameissa, mitkä oppimiskokemukset auttavat minua eteenpäin ja ylittämään itseni. Luova oppimisprosessi ja syvähenkinen oppiminen vaatii ennen kaikkea avautumista kohtaamaan oma sisäinen Sinä toisen,

tässä opettajan, avulla. On sekä katsottava rohkeasti sisäänpäin että uskallettava keskustella omasta tekemisestä, henkilökohtaisesta, toisen kanssa. Ennen kaikkea on herättävä tekemään kysymyksiä, oltava aktiivinen ja innostunut ja inspiroitua tekemisestään - kuljettava tiellä omaan ääneen.

LÄHTEET

- Bochner, Arthur P., Autoethnography, personal narrative, reflexivity
(Bochner 2000)
- Ellis, Carolyn (toim.) Researcher as subject
Handbook of qualitative research
2000, Thousand Oaks: Sage Publications
- Koponen, Katja Itsen tutkimisen tiellä Kokemuksellista puhetta
(Koponen 2004) laulamislesta
2004, Stadia
- Löytönen, Teija Viisi keskustelua taidepedagogiikasta
(Löytönen 1998)
- Sava, Inkeri (toim.) Taito, tutkimus vai terapia
1998, Helsinki: Yliopistopaino
- Sava, Inkeri Oppiminen luovana ja todellisuutta konstruoivana toimintana
(Sava 1996)
Musiikkikasvatus, Vol I, No 2
1996, Helsinki: Hakapaino
- Eksistentialismi
Fenomenologia
Heidegger
Hermeneutiikka
2006, www.wikipedia.org
(Wikipedia 2006)

LIITE 1.

Ääniharjoituksia

Taimi Airola

| vokaalit | legato/staccato | intervallit | |
|--|------------------------|---|---------|
| 1. m---m | | 5---1 | legato |
| 2. mimi---mi | | 5-5-5-5-5---1 | legato |
| 3. miiamiia---miia | | 5---1 | legato |
| 4. myy-y, yy-y, ---y staccato | | 1-3, 3-5, 5-3, 3-1 | legato- |
| 5. myy-y, yy-y, ---y staccato | | 1-3, 3-5, 5-8, 8-5, 5-3, 3-1 | legato- |
| 6. m---ng---lo---o | | 1---5---1---5---1---5---1 | legato |
| 7. lo-o, o-o staccato | | 1-8, 8-1 | legato- |
| 8. (l)o---o | | 8-5-3-1 | legato |
| 9. lo---o | | 1---8---1 | legato |
| 10. ajaj---jaa---a | | 1---8-9-8-7-8-9-8-7-8-9---1 | legato |
| 11. i, i---i, ---, i---a, a---a, ---, a---a staccato-legato | | 1, 1---3, 3---5, 5---11, 11---9, 9---7, 7---1 | |

LIITE 2.

Ääniharjoituksia

Eva Blahová

| vokaalit | legato/staccato | intervallit | |
|--|------------------------|---|--------|
| 1. m---m | | 5---1 | legato |
| 2. m---m | | 1-2-1-2-1-2-1 | legato |
| 3. mimi---mim | | 5-5-4-4-3-3-2-2-1 | legato |
| 4. mimamimimami | | 5-3-1-5-3-1 | legato |
| 5. vi---i | | 5---1 | legato |
| 6. vi---i | | 8---1 | legato |
| 7. vivivivi | | 8-5-3-1 | legato |
| 8. vi-i-i-vje-e-e-vi***vje | | 8-10-8-7-9-7-6-8-6-5-7-5-4-6-4***1 | legato |
| 9. njinjenjanjonju | | 1---1 | legato |
| 10. vjaavjaavjaavjaa | | 8-10-8-7-9-7-6-8-6-5 | legato |
| 11. nji-i, i-i, ***, i-i staccato | | 1-3, 3-5, 5-8, 8-5, 5-3, 3-1, 1 | |
| 12. nja-a-a-*** -a, nja---a legato–staccato | | 1, 3, 5, 8, 5, 8, 5, 8, 5, 3, 1-3-5-8-5-3-1 | |
| 13. nja, a---a, a, a, a---a staccato–legato | | 1, 2---8, 8, 8, 8-5-3-1 | |

14. amare
legato

1-8-7-8-9-8-7-6-5-6-7-6-5-4***1-8-5-3-1

LIITE 3.

Ääniharjoituksia

Ritva-Liisa Korhonen

| vokaalit | legato/staccato | intervallit | |
|--|------------------------|---|--------|
| 1. i-e-a-o-u | | 1 | legato |
| 2. i-e-a-o | | 1-2-1-2-1-2-1 | legato |
| 3. i-i-i-e-e-e-a-a-a-o | | 1-5-3-1-5-3-1-5-3-1 | legato |
| 4. i-i-i-a--a-a-o | | 1-5-3-8--3-5-1 | legato |
| 5. ru-u-u---u | | 8-10-8-7-9-7-6-5-6-5-7*2-4-2-1 | legato |
| 6. i-----a-----a | staccato-legato | 1---9---1 | |
| 7. i, i---i, ---, i---a, a---a, ---, a---a | staccato-legato | 1, 1---3, 3---5, 5---11, 11---9, 9---7, 7---1 | |